

İMPARATOR I. JÜSTİNYEN

(483-565)

İmparator Jüstinyen, Roma hukukunun bir sistematik içinde düzenlenmesi konusunda hükümlerlik döneminde yürütülen önemli çalışmalarla ün kazanmıştır. Jüstinyen kanunu, Roma'nın yargı alanındaki yaratıcı dehasının verdiği ürünlerin sürekliliğini sağlamış ve daha sonra birçok Avrupa ülkesinde hukukun gelişimine temel oluşturmuştur. Dünya üzerinde bu kadar kalıcı bir etki bırakan bir başka hukuk sistemine rastlanamaz.

Jüstinyen, 483 dolaylarında, günümüzde Yugoslavya'da bulunan Turesium'da doğmuştur. Neredeyse okuma yazma bilmeyen cahil bir Trakya köylüsü olan, orduda aldığı görevlerle Doğu Roma İmparatorluğu hükümdarlığına kadar yükselmiş I. Jüstin'in yeğeni idi. Amcası gibi köy kökenli olmasına rağmen Jüstinyen iyi bir öğrenim gördü ve O'nun yardımıyla hızlı bir ilerleme kaydetti. Kendi çocuğu olmayan Jüstin, Jüstinyanüs'ü 527 yılında imparator yardımcılığına getirdi. O yılın sonlarda Jüstin öldü ve Jüstinyanüs, 565 yılında ölünceye kadar, tek imparator olarak hüküm sürdü.

Jüstinyen doğmadan yalnızca yedi yıl önce, 476 yılında, Batı Roma imparatorluğu barbar Cermen kavimlerinin saldırılarına en sonunda boyun eğmiş ve bu saldırılardan sadece başkenti Konstantinopolis (İstanbul) olan Doğu Roma imparatorluğu bütünlüğünü koruyarak çıkabilmişti. Jüstinyen Batı Roma'nın kaybettiği toprakları yemden almayı ve Roma imparatorluğunu canlandırmayı kafasına koymuştu; imparatorluk döneminde enerjisinin büyük kısmını bu sonuca erişmek için harcadı. Hedefine ulaşmakta başarılıydı da; çünkü İtalya, Kuzey Afrika ve İspanya'nın bir bölümünü barbarların istilasından kurtarabilmişti.

Ancak Jüstinyen'i bu listedeki yeri askeri zaferlerinden çok. Roma hukukunu sistematikleştirme konusunda oynadığı rolden ileri gelmektedir. İşbaşına gelişinin daha ilk yılı olan 528'de, imparatorluk kanunlarını bir sisteme oturtmak üzere bir kurul oluşturdu. Kurulun yaptığı çalışma ilk kez 529 yılında yayımlandı, daha sonra gözden geçirilerek gerekli değişiklikler yapıldı ve 534'te kanun hükmü kazanarak yürürlüğe girdi. Bu sistem içinde yer almayan eski ferman ve kanunlar da feshedildi. Bu "Kodeks", "Corpus Juris Civilis" in ilk bölümünü oluşturdu. "Pandect" ya da Dergi olarak adlandırılan ikinci bölüm, belli başlı Romalı kanun yazarlarının görüşlerinin bir özeti idi ve bu bölüm de hüküm niteliği taşıyordu. Üçüncü bölüm, "Kurumlar", temelde hukuk öğrencilerine yönelik bir metin ya da el kitabıydı. Son olarak, "Kodeks" in kabulünden sonra Jüstinyen tarafından çıkarılmış olan kanunlar da, ölümünden hemen sonra yayımlanan "Novellae" da bir araya getirildi. Jüstinyen'in yapılmasını

istediği çalışmalar aslında büyük avukat ve hukuk uzmanı Trebon'un başkanlığında bir grup hukuk alimi tarafından yürütüldü.

Son derece enerjik bir insan olan Jüstinyen, aralarında devlet kuramlarında yozlaşmayı engellemeye yönelik başarılı sayılabilecek bir kampanyanın da bulunduğu yönetsel reformlar için de fazlasıyla çaba gösterdi. Ticaret ve sanayii canlandırmaya çalıştı ve kamu binaları yapımı ile ilgili büyük bir proje geliştirdi. Hkmranlığı süresince, birçok kale, manastır ve aralarında Konstantinopolis'teki nl Aya Sofya'nın da bulunduğu birçok kilise inşa edildi ya da yeniden yapıldı. Bu inşa projesi ve savaşlar vergilerde büyük artışlar getirdi, dolayısıyla da büyük bir huzursuzluğa yol açtı. 532'deki başkaldırı (Nika isyanları) neredeyse tahtına mal oluyordu. İşyanı bastırdıktan Jüstinyen'in tahtı genel olarak güvendeydi. Yine de, 565'te ölümü, halkta azımsanamayacak bir sevinç yarattı.

Jstinyenin en büyük yardımcısı son derece yetenekli bir kadın olan eşi Teodaraydı; O'nun hakkında da bira söz söylenmesi uygun olacaktır. Teodora, M.S. 500 dolaylarında doğdu. Gençlik yıllarında oyunculuk ve fahişelik yapmış, bu arada evlilik dışı bir ocuk dünyaya getirmişti. Jüstinyen'e rastladığı ve O'nun metresi olduğu zaman yirmilerindeydi. Jüstinyen'in tahta çıkışından iki yıl önce, 525 yılında evlendiler. Jüstinyen karısının olağanüstü becerisinin farkına vardı ve Teodora imparatorun baş danışmanı oldu, çeşitli diplomatik görevler üstlendi. Eşinin hukuk sistemiyle ilgili çalışmaları üzerinde, kadın haklarının ve kadınların sosyal konumlarının iyileştirilmesini kapsayan bazı kanunlara yaptığı katkılar da dahil olmak üzere, yadsınamayacak etkisi vardı. Hkmranlığının Teodora'dan sonraki on yedi yılı da oldukça başarılı geçmiş olmakla birlikte, eşinin 548'de kanserden lm Jüstinyen için acı bir kayıptı. Hem akıllı hem de güzel bir kadın olan Teodora, birçok sanat eserine konu edildi.

Jüstinyen'in bu listede yer almasının asıl sebebi, Roma hukukunun yeniden geçerlilik kazanmış hali "Corpus Juris Civilis" in (Medeni hukuk) sahip olduğu önemdir. "Corpus Juris Civilis" esasında Bizans imparatorluğunda yüzyıllarca önem taşımış, Batı'da ise beş yüz yıl neredeyse unutulmuştur. Ancak 1100'lerde Roma kanunu, özellikle İtalyan niversitelerinde yeniden ders olarak okutulmaya başlamıştır. Orta ağların sonlarında "Corpus Juris Civilis", kıta Avrupasında yer alan devletlerde hukuk sistemleri oluşturulurken temel alınan belli başlı kaynaktır. Bu lkelerde, İngiliz dilini konuşan ülkelerde genelde geçerli olan; anayasaya değil de, medeni hukuk sistemlerinin var olduğu öne sürülmüştür. "Corpus Juris Civilis" hiçbir yerde bir bütün olarak benimsenmemiştir. Ancak, ülkelerin medeni hukuk sistemlerine parça parça uyarlanmış ve Avrupa'nın büyük bölümünde hukuk öğrenimi, stajları ve savunmalara temel oluşturmuştur. Avrupalı olmayan birçok ülke de zaman içinde bu sistemden alıntılar yaptıklarından "Corpus Juris Civilis" in etkisi kayda değer bir yaygınlık kazanmıştır.

Buna rağmen, Jüstinyen hukukuna olduğundan fazla önem atfetmek de hata olur. Medeni hukukun gelişmesinde bu sistemin yanı sıra başka önemli etkiler de söz konusudur. Örneğin, ticaret sözleşmeleriyle ilgili yasalar, Roma hukukundan çok, tacirlerin benimsedikleri uygulamalardan ve aldıkları kararlardan yararlanılarak ortaya çıkarılmıştır. Cermen hukuku ve Kilise hukuku da medeni hukuku etkilemiştir. Modern çağlarda ise, Avrupa yasaları ve hukuk sistemleri elbette yoğun olarak gözden geçirilip değiştirilmiştir. Günümüzde, medeni hukuku olan çoğu ülkede bu ismi taşıyan hukuk Jüstinyen kanunuyla pek az benzerliğe sahiptir.

Kaynak: Michael H. Hart, Dünya Tarihine Yön Veren En Etkin 100, Neden Kitap Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.470-473.

www.tarihgeglencesi.com